Redacțiunea, Administrațiunea și Tipografia:
BRAȘOVU, piață mare, Târgulŭ Inului Nr. 30.
Scrisori nefrancate nu se primescŭ.
Manuscripte nu se retrimetŭ.

Birourile de anunciuri:
Brașovŭ, piața mare, Târgulŭ Inului Nr. 30.

Inserate mai primescŭ în Viena: R. Mosse, Haasenstein & Vogler (Otto Maas), H. Schalek, Alois Herndel, M. Dukes, A. Oppelik, J. Danneberg; în Budapesta: A. V. Goldberger, Eckstein Bernat; în Frankfurt: G. L. Daube; în Hamburg: A. Steiner.
Prețulŭ inserțiunilorŭ: o seriă garmond pe o colónă 6 cr. și 30 cr. timbru pentru o publicare. Publicărĭ mai dese după tarifă și învoială.
Reclame pe pagina a III-a o seriă 10 cr. v. a. séŭ 30 banĭ.

GAZETA TRANSILVANIEI.

ANULU LVI.

„Gazeta“ ese în fiă-care ḑi

Abonamente pentru Austro-Ungaria:
Pe un anŭ 12 fl., pe șése lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl.
N-rii de Duminecă 2 fl. pe anŭ.

Pentru România și străinătate:
Pe unŭ anŭ 40 francĭ, pe șése lunĭ 20 fr., pe trei lunĭ 10 fr.
N-rii de Duminecă 8 francĭ.
Se prenumeră la tóte oficiele poștale din întru și din afară și la dd. colectorĭ.

Abonamentulŭ pentru Brașovŭ
a administrațiune, piața mare, Târgulŭ Inului Nr. 30 etagiulŭ I.: pe unŭ anŭ 10 fl., pe șése lunĭ 5 fl., pe trei lunĭ 2 fl. 50 cr. Cu dusulŭ în casă: Pe unŭ anŭ 12 fl., pe 6 lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl. Unŭ esemplarŭ 5 cr. v. a. séŭ 15 banĭ. Atâtŭ abonamentele câtŭ și inserțiunile suntŭ a se plăti înainte.

Nr. 259. Brașovŭ, Lunĭ-Marțĭ, 23 Noemvre (5 Decemvre) 1893.

Situațiunea scólelorŭ nóstre.*)

II.

Brașovŭ 22 Noemvre v.

„A cui vorŭ fi scólele, a aceluia va fi și viitorulŭ!“

Adevĕrulŭ acesta l'a pronunțatŭ în decursulŭ desbaterei bugetului de instrucțiune unŭ deputatŭ ungurŭ. Se'nțelege, că elŭ, din punctulŭ lui de vedere ungurescŭ a înțelesŭ acele cuvinte așa, că scólele din Transilvania și Ungaria trebue sĕ fiă ale Maghiarilorŭ, décă este ca și viitorulŭ sĕ fiă alŭ lorŭ. Dér elŭ a mai voitŭ sĕ mai constate prin acea sentință, că politica de instrucțiune a guvernului ungurescŭ trebue sĕ nisuéscă în totŭ chipulŭ și cu tóte mijlócele, legale și nelegale, ca sĕ ajungă în potestatea întregului învĕțămêntŭ publicŭ din aceste țĕrĭ.

Postulatulŭ acesta alŭ șovinismului ungurescŭ a fostŭ precisŭ formulatŭ de amintitulŭ deputatŭ maghiarŭ ca și de toțĭ soții lui fără deosebire de partidŭ, enunciândŭ cu toții în deplină conglăsuire principiulŭ, că scólele confesionale trebue sĕ fiă înlocuite cu scóle de statŭ ungurescĭ.

Cei din opoziția cerură, ca acestŭ principiu sĕ fiă realisatŭ fără de amânare cu orĭ-ce jertfă, ear cei dela guvernŭ în frunte cu ministrulŭ de instrucțiune Csaky au arătatŭ imposibilitatea de a se procede imediatŭ la realisarea acelui principiu, din considerațiunĭ financiare și din oportunitate politică. Trebue, ḑiceau ei, ca deocamdată sĕ ne mulțumimŭ de a apĕra interesele instrucțiunei limbei maghiare față cu scólele confesionale cu ajutorulŭ legilorŭ și a ordinațiunilorŭ de maghiarisare, pe care vomŭ căuta a le aplica cu cea mai mare rigóre și sĕ lăsămŭ ca confesiunile sĕ-șĭ susțină mai departe scólele din propriele lorŭ mijlóce, căcĭ printr'asta ne vinŭ numai în ajutorŭ, nefiindŭ în stare statulŭ a le susținé din visteria sa. Se'nțelege, că cu timpulŭ, fiindŭ delăturate neajunsurile financiare, cu carĭ ne luptămŭ acuma, ne vomŭ puté gândi seriosŭ de a preface tóte aceste scóle în scóle de statŭ, căcĭ „ale cui vorŭ fi scólele, a aceluia va fi și viitorulŭ!“

După aceste vederĭ, ce domnescŭ aḑĭ în sînulŭ guvernului și alŭ legislațiunei ungurescĭ, situațiunea școlelorŭ nóstre confesionale cu limba de propunere națională se presentă așa, că ele suntŭ aḑĭ de faptŭ **numai tolerate**, păna când prin aplicarea rigurósă a legilorŭ și ordinațiunilorŭ mai nouĕ ungurescĭ, și prin intrigele și uneltirile organelorŭ de supraveghiare ale guvernului multe din ele vorŭ fi aduse în imposibilitatea de-a mai puté funcționa, și până când de altă parte starea financiară a statului va concede de a le da tuturorŭ ultima lovitură de grațiă.

Ce resultă însĕ din acéstă stare de lucrurĭ?

Resultă clarŭ și limpede, că guvernulŭ și legislatorii maghiarĭ nu mai consideră aḑĭ școlele nóstre confesionale ca proprietate de dreptŭ a nóstră, cu menirea de a înainta desvoltarea națională a poporului românŭ, ci le consideră numai ca o posesiune trecĕtóre, ce se află încă în mânile nóstre, dér care va trebuĭ sĕ între succesivŭ în mânile statului, căruia îi atribue ei esclusivŭ titlulŭ de proprietate asupră-le.

E invederatŭ, că acéstă părere stă în strînsă legătură cu situațiunea nóstră generală politică. In cadrulŭ sistemului de aḑĭ, care nu mai vrea sĕ scie de nicĭ o îndreptățire a nóstră ca Românĭ, care ne privesce numai ca „cetățenĭ maghiarĭ“, a cărorŭ datoriă de frunte este de a lucra pentru înflorirea și întărirea „statului naționalŭ maghiarŭ“, nu mai încapŭ nicĭ școlile nóstre românescĭ, cu menirea lorŭ specială românéscă.

Sĕ lămurimŭ cestiunea mai de aprópe.

Până la 1879, domnea încă, pe temeiulŭ legilorŭ aduse de deakiștĭ la 1868: a legii de naționalitate, a legii școlare și a legilorŭ de autonomiă bisericéscă, părerea, că până la unŭ punctŭ órecare, adecă până unde admitŭ interesele de guvernare și administrațiune ale statului, națiunile nemaghiare au dreptulŭ de a se folosi liberŭ de limba lorŭ și a-șĭ desvolta liberŭ cultura lorŭ națională prin școlele lorŭ. Invĕțămêntulŭ poporalŭ confesionalŭ cu deosebire era consideratŭ ca unŭ domeniu esclusivŭ alŭ lorŭ.

De când politica violentă de maghiarisare a regimului Tisza a rupt'o cu tradițiunile politicei deakiste, s'a schimbatŭ situațiunea cu desĕvêrșire. Legile școlare, votate dela 1879 încóce, au rĕsturnatŭ principiulŭ stabilitŭ în legea de naționalitate, că lățirea „limbei statului“ trebue sĕ aibă și ea o margine, și că ea nu póte sĕ anihileze dreptulŭ popórelorŭ nemaghiare de a se folosi de limba lorŭ și de a-șĭ desvolta cultura lorŭ națională, ér guvernulŭ și dieta, desconsiderândŭ orĭ-ce îndreptățire a națiunilorŭ nemaghiare, au proclamatŭ principiulŭ forții brutale, după care interesulŭ statului ar pretinde nemărginita lățire a limbei maghiare, înaintea cărui postulatŭ trebue sĕ recédă orĭ-ce îndreptățire a popórelorŭ de altă limbă. Lățirea limbei maghiare ca „limbă a statului“, care până aicĭ era privită numai ca mijlocŭ pentru a asigura interesele de guvernare și de administrațiă, fŭ declarată de scopulŭ celŭ mai înaltŭ alŭ statului, denegându-se astfelŭ orĭ-ce basă de dreptŭ limbilorŭ nemaghiare, ce se aflau în concurență cu „limba statului“.

De aicĭ s'a născutŭ apoi formula maghiarisării violente, care bântue aḑĭ țéra dintr'unŭ colțŭ până într'altulŭ, declarândŭ și cele mai firescĭ nisuințe naționale ale popórelorŭ nemaghiare de periculóse esistenții statului.

De-odată cu acéstă revolutiă, ce s'a făcutŭ de susŭ în josŭ, sguduindŭ din temeliă și delăturândŭ și puținele stavile, ce erau puse curentului de maghiarisare prin legile dela 1868, s'a schimbatŭ din fundamentŭ și opiniunea, ce domnea în sferele celorŭ dela putere cu privire la școlele nóstre poporale.

Până aci aceste erau considerate mai multŭ séŭ mai puținŭ ca unŭ domeniu esclusivŭ alŭ nostru, de aicĭ încolo însĕ fură privite ca unŭ domeniu alŭ statului, care avea sĕ-șĭ validiteze interesele sale față cu ele într'unŭ modŭ mai deosebitŭ, decâtŭ prin simpla supraveghiare de până acuma.

Astfelŭ ajunserămŭ cu legile și ordinațiunile ministeriale escepționale acolo, încâtŭ aḑĭ confesiunile nemaghiare, susțiitóre ale scólelorŭ lorŭ, nu mai suntŭ tractate ca stăpâne ale acestorŭ scóle, ci numai ca dețiнĕtóre provisorie ale puterii statului asupra lorŭ.

*) A se vedé nr. 257 dela 20 Novembre (1 Decemvre alŭ „Gazetei Trans“. din 1893.

Căsĕtoria civilă.

In sfêrșitŭ guvernulŭ ungurescŭ, prin rostulŭ ministrului de justițiă, a depusŭ Sâmbătă pe biroulŭ camerei proiectulŭ de lege despre *căsĕtoria civilă obligatóre*, acestŭ fĕtŭ alŭ politicei destinctive, care ține poporațiunea întrégă a statului într'o iritațiă și mișcare febrilă de-atâta amarŭ de timpŭ.

Momentŭ istoricŭ! ḑicŭ foile ungurescĭ, a fostŭ acestŭ momentŭ pentru viéța și desvoltarea internă socială și politică a regatului St. Stefanŭ. Da, ḑicemŭ și noi, momentŭ istoricŭ, însĕ de cea mai tristă amintire.

Cine va încheia pe viitorŭ căsĕtoriile în înțelesulŭ acestei legĭ? Cine vorŭ face vestirile, cine va conduce matricula căsĕ-

FOILETONULŬ „GAZ. TRANS.“

Simțulŭ naționalŭ și însemnătatea lui în viéța de astăḑĭ.

De *Franciscŭ Obert.**)

Du Bois-Reymond face în tractatulŭ sĕu: „asupra sentimentului naționalŭ“ observarea, că „o istorie a sentimentului naționalŭ scrisă de unŭ bărbatŭ competentŭ, ar fi unŭ opŭ fórte instructivŭ și meritosŭ“. Orĭ și care s'a ocupatŭ în câtva numai de manifestările simțului naționalŭ și de influința acestuia în viéța de aḑĭ, va afla fórte potrivită acea observare și va regreta viu, că unŭ asemenea opŭ nu esistă.

Simțulŭ naționalŭ a ajunsŭ a fi în procesulŭ de desvoltare alŭ omenirei unŭ motorŭ din cele mai însemnate alŭ lucrărilorŭ. Secolulŭ nostru, care merge spre sfêrșitŭ a fostŭ caracterisatŭ cu numirea de naționalŭ. Nu în sensulŭ acela, ca și când în vécurile trecute n'ar fi esistatŭ nisuințe naționale, patime naționale; ci în sensulŭ, că aceste n'au jucatŭ nicĭ odată unŭ rolŭ atâtŭ de decisivŭ, în cestiunile vieței publice, ca în *véculŭ* de față.

Spre a cita numai unŭ esemplu din evulŭ vechiu, vomŭ aminti numai pe fiicele Cartaginei, carĭ în rĕsboiulŭ ce-lŭ făcuseră Romanii Cartaginenilorŭ, îșĭ tăiară cosițele spre a se face din ele córde de arcurĭ. Acésta de sigurŭ că a fostŭ o puternică manifestare a simțului naționalŭ.

In evulŭ mediu simțulŭ naționalŭ în asemĕnare cu alte puterĭ carĭ mișcau pe atuncĭ popórele culturale, a rĕmasŭ mai îndĕrĕtŭ ca în evulŭ vechiu.

Din timpulŭ nou s'ar puté numi numai rĕsboiulŭ de independență alŭ Țĕrilorŭ de josŭ, care mai întâiu era îndreptatŭ spre libertatea consciinței, curêndŭ însĕ a căpătatŭ unŭ coloritŭ naționalŭ.

Incă în secolulŭ trecutŭ simțulŭ naționalŭ avea fórte puțină putere. Așa se întêmplă, că d. e. împărțirea Poloniei a fostŭ din punctŭ de vedere politicŭ combătută de mulțĭ contimporanĭ, nicĭ-decum însĕ din puncte de vedere naționale, deși resistența eroică a Polonilorŭ îșĭ avea rădĕcina puterei sale în simțulŭ naționalŭ.

O privire în istoria cea mai nouă a popórelorŭ europene ne arată, că simțulŭ naționalŭ se presintă, ca o aparițiune publică caracteristică, că însĕ numai evenimentele politice de pe la începutulŭ secolului nostru, l'au deșteptatŭ.

Schimbarea cea mare, care a făcutŭ din simțulŭ naționalŭ, celŭ mai însemnatŭ motorŭ alŭ timpului nou, a pornitŭ din Francia. Lui Napoleon I, care cunoscea atâtŭ de adêncŭ natura francesă, i-a succesŭ de a deștepta amorțitulŭ simțŭ naționalŭ alŭ Francesilorŭ și de a-lŭ potența până la șovinismŭ, ca sĕ-i servéscă ca instrumentŭ alŭ ambițiunei și alŭ poftei sale de domnire.

Urmarea a fostŭ, că pretutindenĭ în Europa subjugată de elŭ, simțulŭ naționalŭ maltratatŭ alŭ popórelorŭ, s'a revoltatŭ: în Spania, în Germania, în Rusia; și că imperiulŭ lui Napolonŭ, prin sbuciumarea simțului naționalŭ, pe care elŭ înșișĭ a causat'o, a fostŭ sdrobitŭ.

Și după rĕsbóiele, carĭ aduseră cu sine căderea lui Napoleonŭ, simțulŭ naționalŭ alŭ popórelorŭ europene n'a mai recăḑutŭ nicĭdecum în vechia lui amorțire. Valurile înfuriate ale acestuia nicĭ nu s'au mai așeḑatŭ de atuncĭ încóce.

Popórele maltratate învĕțaseră sĕ prețuéscă comóra naționalității lorŭ, deórece trebuiră sĕ o pérda și érășĭ sĕ-o câștige. Istoria în secululŭ alŭ nouĕ-spre-ḑecelea a fostŭ de atuncĭ istoria luptelorŭ naționale.

Și cumcă din aceste lupte naționale s'au născutŭ state naționale, la acésta a contribuitŭ mai multŭ Louis-Napoleon. Elŭ a câștigatŭ principiului de naționalitate în statele moderne o ponderositate, o valóre practică, care până atuncĭ nu numai că i-a lipsitŭ, ci i-a fostŭ chiar din principiu denegată. Nu voiu sĕ ḑicŭ, că Louis-Napoleon s'a întrpusŭ pentru principiulŭ de naționalitate în însemnătatea sa“. Nu, acesta era deja în aerŭ séu mai bine ḑisŭ în timpŭ. Cele mai nobile spirite ale Italiei, Germaniei, Ungariei, unŭ Alfieri, unŭ Tichte și Körner, unŭ Stefanŭ Szechenyi au fostŭ glorificatŭ ideia de naționalitate în scrisŭ și prin graiu. Dér acésta glorificare n'avŭ puterea de a forma o convingere

*) Acestŭ discursŭ despre care amŭ făcutŭ deja amintire, a fostŭ rostitŭ la 24 Sept. în matinée-ulu societății „Crucea roșiă“ din Brașovŭ.